

WWW.KEURMERKPAARDENWELZIJN.NL

Keurmerk Paard en Welzijn

Handleiding

Versie 13-9-2018

Inhoudsopgave

I. Voorwoord	3
II. Inleiding	4
III. Welzijnsparameters	6
1. Inleiding	
2. Goede voeding	
3. Goede huisvesting	
4. Goede gezondheid	
5. Gepast gedrag	
IV. Opzet van de KPW keuring	8
1. Inleiding	
2. Aanmelden voor de keuring	
3. Vragenlijst	
4. Beoordeling van het bedrijf in het algemeen	
5. Beoordeling individuele paarden	
6. Verwerken gegevens en rapportage	
7. Volgende keuringen en onaangekondigde inspecties na toekenning	
V. Aanleveren gegevens door bedrijf	11
1. Bedrijfskenmerken	
2. Plattegronden van het bedrijf	
3. Aanwezige paarden	
4. Voer en water	
5. Beleid ten aanzien van preventieve gezondheidszorg en hygiëne	
VI. Keuring op locatie	14
1. Algemeen	
2. Individuele controle	
3. Attentie-dieren	
VII. Beoordeling en uitslag	28
1. Inleiding	
2. Uitslag en rapportage	
3. Vervolg	
4. Onaangekondigde inspecties	
VIII. Slotwoord	30
IX. Dankwoord	31
X. Bijlagen	32
1. Aanleveren gegevens	
2. Beoordelingspunten voor KPW	
3. Concrete criteria van KPW	

I. Voorwoord

Volgt

CONCEPT

II. Inleiding

Welzijn van paarden is een belangrijk onderwerp dat zowel binnen als ook buiten de paardenwereld steeds meer aandacht krijgt. Als in een land de welvaart voor mensen op een hoog peil staat, mag worden verwacht dat er ook aandacht, tijd en geld is om het welzijn van de gehouden dieren, waaronder paarden, op een verantwoord niveau te laten zijn en indien mogelijk verder te verbeteren.

In 2012 is de Welzijns Monitor Paardenhouderij (WMP) gepubliceerd. Begin 2014 is als daadwerkelijke implementatie in de sector het Keurmerk Paard en Welzijn (KPW) ontwikkeld en in de markt gezet. Dit Keurmerk is in het najaar van 2017 overgenomen door de Sectorraad Paarden. Zij heeft voor het beheer de Stichting Welzijn Paard opgericht. De Sectorraad Paarden / Stichting Welzijn Paard heeft vervolgens in de zomer van 2018 een commissie van Deskundigen gevraagd om de eisen en de inhoud van het Keurmerk zorgvuldig te bestuderen en met adviezen te komen hoe het Keurmerk moet worden ingericht om het op grote schaal verder uit te kunnen rollen in de Nederlandse paardenhouderij.

Welzijn is de toestand van een dier zoals die wordt ervaren door het dier. Bij gehouden dieren moet de mens die verantwoordelijk is voor het dier er voor zorgen (chronische) negatieve ervaringen voor het dier zo veel mogelijk te vermijden en positieve ervaringen voor het dier zoveel mogelijk te bevorderen. Het Keurmerk Paard en Welzijn (KPW) probeert een afspiegeling te zijn van onderzoek dat op een betrouwbare manier heeft vastgesteld hoe een dier zijn toestand ervaart.

De nu voor u liggende handleiding is geschreven om de eisen van en de gedachten achter het Keurmerk Paard en Welzijn duidelijk en begrijpelijk te maken voor iedereen, betrokkenen en buitenstaanders, en toe te lichten wat er nodig is om het welzijn van paarden te waarborgen. Het KPW is bedoeld als adviserend evaluatiesysteem. Het is dus veel méér dan een checklist paardenwelzijn. Het doel van het KPW is om mensen bewust te maken van het belang van paardenwelzijn en nieuwe kennis en ontwikkelingen voor het voetlicht te brengen om zo verbetering te stimuleren.

Het Keurmerk Paard en Welzijn richt zich op dit moment voornamelijk op de houderij van paarden (huisvesting en management) en slechts beperkt op het gebruik van paarden. Immers, er is nog te weinig wetenschappelijk onderzoek over de impact van verschillende manieren van de omgang met paarden op het welzijn van paarden.

Punten om over na te denken voor de toekomst zijn:

- Hoe trainen binnen verschillende richtingen zo goed en zo welzijnsvriendelijk mogelijk kan.
- Hoe ruitergewicht zich moeten verhouden met het paard (ras, gewicht)
- Hoe men het beste kan reizen met paarden
- Hoeveel belasting reëel is, hoeveel training, en hoeveel wedstrijden, daarbij rekening houdend met de discipline en het niveau

Het KPW is nu opgezet voor alle vormen van paardenhouderij, zoals maneges, pensionstallen, (op)fokbedrijven, sportstallen en hengstenhouderijen. Een paardenhouderij kan een commercieel bedrijf zijn, maar ook het hobbymatig houden van paarden is een paardenhouderij. Bij een kleine paardenhouderij (minder dan 10 dieren) is een betrouwbare verwerking van de gegevens lastiger omdat één dier (te) veel invloed op de uitkomst kan hebben. Het KPW staat écht open voor alle bedrijven en in de praktijk zal er voor ieder bedrijf een passende oplossing komen.

Het Keurmerk Paard en Welzijn moet worden gezien als een hulpmiddel om de eigenaren van paarden en paardenbedrijven goede handvatten te geven het welzijn van paarden indien nodig verder te verbeteren

c.q. te optimaliseren. Dat is immers het streven van iedereen die paarden houdt, of dat nu commercieel of als hobby gebeurt.

Er is ook naar gestreefd om het KPW zo min mogelijk te laten overlappen met het Veiligheidscertificaat van de Stichting Veilige Paardensport en ook niet met het FNRS-sterrensysteem (Federatie van Nederlandse Rijscholen), maar te concentreren op de aspecten die vooral voor het welzijn van belang zijn.

Waar in de handleiding over paarden wordt gesproken worden ook pony's bedoeld en veel zaken gelden ook voor ezels, muilezels en muildieren. Overal waar gesproken wordt van 'hij' wordt natuurlijk altijd 'hij/zij' bedoeld en met stalhouder wordt de dagelijkse leiding van een houderij bedoeld (eigenaar, bedrijfsleider, zetbaas et cetera).

Het doel van het KPW is om het welzijn van de gehouden paarden in Nederland steeds verder te verbeteren. Deze handleiding is een leidraad voor het beter begrijpen wat nodig is om dit doel te bereiken. De richtlijnen en eisen, die het Keurmerk Paard en Welzijn stelt, worden hier in grote lijnen voor het voetlicht gebracht.

III. Welzijnsparameters

1. Inleiding

In 1965 is door Brambell een aanzet gegeven tot het nadenken over animal welfare. Zijn gedachten zijn in 1993 in Engeland door de Farm Animal Welfare Council verder uitgewerkt en beschreven in het 'Report on priorities for animal welfare research and development' (zie kader). Deze gedachten zijn sinds 2010 geconcretiseerd in het Europese Welfare Quality® (WQ®) systeem als vier 'principles' (uitgangspunten, grondbeginselen, domeinen). Deze vier grondbeginselen zijn vervolgens onderverdeeld in 12 criteria (Tabel III-1) en voor iedere criterium zijn of worden er per diergroep zoveel mogelijk valide en betrouwbare omgevings-, management- en dierparameters vastgesteld.

Het systeem is wetenschappelijk onderbouwd voor alle landbouwhuisdieren en voor een groot aantal diercategorieën ook geïmplementeerd in de betreffende sector. Voor het paard is dit systeem verder uitgewerkt in de Welzijns Monitor Paardenhouderij (2012) en dit heeft vervolgens geleid tot het oorspronkelijke KPW (2015) en het nu voor u liggende KPW (2018).

The five freedoms of animal welfare (1993):

1. Freedom from thirst, hunger and malnutrition
 - by ready access to fresh water and a diet to maintain full health and vigour
2. Freedom from discomfort
 - by providing an appropriate environment including shelter and a comfortable resting area
3. Freedom from pain, injury or disease
 - by prevention or rapid diagnosis and treatment
4. Freedom to express normal behaviour
 - by providing sufficient space, proper facilities and company of the animal's own kind
5. Freedom from fear and distress
 - by ensuring conditions and treatment which avoid mental suffering

Het KPW is gebaseerd op het Welfare Quality® systeem. Dit houdt in dat het welzijn wordt geëvalueerd volgens de vier uitgangspunten:

- goede voeding
- goede huisvesting
- goede gezondheid
- gepast gedrag.

2. Goede voeding

Het paard is van nature een steppedier, dat gebouwd is om het grootste deel van de 24 uur te foerageren. Samen met het feit dat een paard geen galblaas heeft, maakt dit dat het paard van nature min of meer continu eet en niet in maaltijden. Een min of meer continue toevoer van ruwvoer is dus belangrijk voor de gezondheid van paarden.

Voor welzijn is de afwezigheid van langdurige honger of dorst en het op een fysiologisch verantwoorde manier aanbieden van passend voedsel en water van belang.

3. Goede huisvesting

Het paard is van nature een steppedier, waarvan anatomie en fysiologie zich hebben aangepast aan 5-10 km scharrelend foerageren verdeeld over 24 uur. De verdediging van een paard in de vrije natuur bestaat uit het permanent gebruik maken van accurate en gedetailleerde waarneming van groepsgenoten en omgeving. De verdediging tegen predatoren bestaat uit ten eerste hun zeer goede zintuigen te gebruiken en bij twijfel het snel weg springen en het vermogen om lang en hard te lopen. Het bewegingsstelsel van

paarden is voor beide taken uitermate geschikt, mits pezen, ligamenten et cetera dagelijks worden getraind.

4. Goede gezondheid

Goede gezondheid is de basis van ieder gehouden dier. De afwezigheid van (infectie)ziekten en verwondingen zijn hierbij van belang.

5. Gepast gedrag

Gedrag is een belangrijke parameter die het mentale welzijn van een dier reflecteert. Uitgebreide gedragstesten zijn niet in de keuring voor het KPW opgenomen, wel kijkt de inspecteur naar de totale situatie op stal en in de paddocks en weilanden.

Het bedrijf en de paarden worden voor deze vier uitgangspunten getoetst op de volgende punten (de concrete richtlijnen staan in Hoofdstuk V en Bijlage 2).

Voor deze uitgangspunten worden zowel omgevingsvariabelen als diervariabelen bekeken.

Het bedrijf en de paarden worden voor deze vier uitgangspunten worden getoetst op de volgende punten (de concrete richtlijnen staan in bijlage 2).

Tabel III-1 De vier uitgangspunten ('principles') en 12 criteria waarop welzijn kan worden beoordeeld Volgens het Europese Welfare Quality® systeem.

Uitgangspunten		Criteria
Goede voeding	1	Afwezigheid van chronische honger
	2	Afwezigheid van langdurige dorst
Goede huisvesting	3	Comfortabel rusten
	4	Comfortabel klimaat
	5	Bewegingsgemak
Goede gezondheid	6	Afwezigheid van huidbeschadigingen en verwondingen
	7	Afwezigheid van ziekten
	8	Afwezigheid van ongemak veroorzaakt door gebruik
Gepast gedrag	9	Expressie van sociaal gedrag
	10	Expressie van ander soort specifiek gedrag
	11	Goede mens-dier relatie
	12	Positieve emotionele toestand

IV. Opzet van de KPW keuring

1. Inleiding

Het Keurmerk Paard en Welzijn is gebaseerd op een wetenschappelijk onderbouwd systeem.

Naast een algemene rondgang over het bedrijf worden een aantal paarden individueel bekeken. Deze paarden (de 'steekproef') worden indirect aangewezen door op de aangeleverde tekeningen een aantal boxen en/of groepshuisvestingsruimten aan te geven. Zo wordt er voor gezorgd dat er een objectief beeld van het bedrijf wordt verkregen op basis van zo concreet en meetbaar mogelijke criteria.

De procedure om deel te nemen aan het Keurmerk Paard en Welzijn bestaat uit vier onderdelen:

- Aanmelden voor de keuring en een overeenkomst afsluiten met de Stichting Paard en Welzijn
Voor prijzen van een KPW inspectie en een abonnement zie de website www.keurmerkpaardenwelzijn.nl
- Invullen van een vragenlijst en bijvoegen van een globale plattegrond met maten door de stalhouder gemaakt vóór de keuring
- Inplannen van de keuring op het bedrijf en tijdens die keuring
 - o Observeren van factoren die voor het hele bedrijf gelden
 - o Registreren van een aantal factoren in de op dat moment door de inspecteur aangegeven boxen of paddocks en de daarin staande paarden ('steekproefpaarden')
 - o Bekijken van eventuele 'attentiedieren' (zie later)
- Verwerking van alle verkregen gegevens en besluit het KPW of KPW-plus wel/niet toe te kennen (zie verder IV-2 en IV-7).

De keuringen en inspecties worden uitgevoerd door ervaren paardendierenartsen die extra opgeleid zijn voor een eenduidige beoordeling volgens de criteria van het KPW. Deze dierenartsen zullen niet alleen op het bedrijf de vereiste informatie over omgevingsparameters en dierparameters verzamelen, maar zij kunnen ook de eventuele iets afwijkende dierparameters die zij tegenkomen goed interpreteren. Gedurende de keuring kunnen zij desgewenst ook eventuele vragen beantwoorden.

Bij het eerste, in overleg met de stalhouder afgesproken en dus aangekondigde bezoek, van de inspecteur moeten naast de stalhouder twee andere volwassenen aanwezig zijn. Deze mensen moeten vertrouwd zijn met de op het bedrijf aanwezige paarden en kunnen helpen bij het vlot laten verlopen van de fysieke keuring van de voor de steekproef aangewezen paarden en de eventuele 'attentie-dieren' (zie later). De inspectie voor het KPW gebeurt op risico en verantwoording van de opdrachtgever, in casu de stalhouder en daarom is het beschikbaar zijn van 'eigen' mensen voor het uit de box halen en monstern van de paarden ook zo belangrijk. Als pensionklanten per sé hun eigen paard uit de box willen halen, moeten zij zelf op het moment van de keuring aanwezig zijn. In het kader van het onbekend zijn welke paarden zullen worden geïnspecteerd, kunnen deze gegevens niet te voren bekend worden gemaakt.

2. Aanmelden voor keuring

Als een bedrijf mee wil doen aan het Keurmerk Paard en Welzijn wordt er door middel van een contract een overeenkomst gesloten tussen het bedrijf en de Stichting Welzijn Paard voor drie jaar.

Op dit moment is het schema als volgt:

- De eerste keuring vindt plaats op afspraak nadat de stalhouder zich heeft aangemeld, heeft betaald en zijn basisinformatie (vragenlijst) heeft aangeleverd
- Als na deze eerste keuring het keurmerk wordt toegewezen, krijgt het bedrijf het KPW-schild in bruikleen (Figuur III-1).
- Als na de eerste inspectie blijkt dat het bedrijf ook aan de aanvullende extra richtlijnen voldoet die boven de basiseisen liggen, kan het KPW-plus worden toegekend.
- Als na de eerste keuring blijkt dat er voor het verkrijgen van het keurmerk een aantal verbeteringen nodig is, wordt het bedrijf gedurende maximaal 6 maanden in de gelegenheid gesteld dit uit te

voeren; zodra het bedrijf aangeeft 'klaar' te zijn voor herkeuring, zullen zij binnen 3 maanden nogmaals worden bezocht. Aan een herkeuring zijn extra kosten verbonden.

- Indien de stalhouder het oneens is met het eindoordeel kan een 'second opinion keuring' worden aangevraagd bij de Stichting Welzijn Paard en zal een andere KPW-inspecteur het bedrijf bezoeken.
- De Stichting Welzijn Paard behoudt zich het recht voor om een onaangekondigde inspectie uit te voeren bij alle bedrijven die deelnemen aan het KPW (gestreefd wordt naar 10%)
- Wanneer een bedrijf niet (meer) aan de basiseisen voldoet, vervalt het recht het KPW in allerlei communicatie te noemen en het KPW bord te gebruiken. Het bord moet zo spoedig mogelijk worden ingeleverd.

Figuur III-1 Overhandiging KPW schild aan de beheerder IJsbrand Muller van de Paardenkamp op 17 december 2016 (copyright Amber Koppen).

3. Vragenlijst

De vragenlijst is nodig voor de voorbereiding van de inspecteur zodat tijdens het bezoek efficiënt kan worden gewerkt. Ook worden aan de hand van de tekening van het bedrijf een eerste inventarisatie gedaan over de mogelijkheden alle paarden voldoende beweging te geven. De inspecteur bepaalt van te voren, aan de hand van de staltekening en volgens vooropgestelde richtlijnen, welke boxen (of groepshuisvesting) en de daarin gestalde paarden individueel zullen worden geïnspecteerd ('steekproef'). Een inspectiebezoek kan pas worden gepland als de vragenlijst en de plattegronden zijn geaccepteerd door de Stichting Welzijn Paard.

4. Beoordeling van het bedrijf in het algemeen

De stalhouder meldt bij aanvang van het bezoek of er naar zijn mening sprake is van 'attentiedieren'. Attentiedieren zijn paarden die om een of andere reden buiten de 'normaal' vallen, worden behandeld of extra aandacht nodig hebben.

De inspecteur loopt samen met de stalhouder rond over het bedrijf. Samen met de te voren bestudeerde gegevens van de vragenlijst en de plattegrond krijgt de inspecteur zo een goede indruk van het bedrijf.

De inspecteur beoordeelt tijdens de rondgang de in het KPW aangewezen algemene factoren rondom het paard die van invloed kunnen zijn op het welzijn, zoals bijvoorbeeld giftige planten binnen bereik van de paarden (niet gewenst) of veel goed omheinde veilige paddocks (gewenst).

5. Beoordeling individuele paarden

Bij de inspectie staan alle paarden die (ook) een individuele plek hebben in de box. Alleen paarden die 24 uur per etmaal in een groep staan (binnen of buiten) blijven gewoon in die groep staan.

Voor de individuele beoordeling van de paarden in de boxen die tevoren als 'steekproef' zijn aangewezen, wordt het betreffende dier eerst in de box beoordeeld en vervolgens voor de box geplaatst. De inspecteur bekijkt de box en intussen worden door de hulpkracht een eventuele deken of bandages afgenomen zodat het paard stilstaand kan worden geïnspecteerd. Daarna wordt het paard in stap en draf beoordeeld, waar mogelijk op de bodem waarop het paard normaliter ook werkt.

Als de inspecteur tijdens zijn rondgang over het bedrijf paarden ziet met een opvallende afwijking kan dit dier worden meegenomen bij de beoordeling van de individuele paarden. Deze paarden worden 'attentiepaarden' genoemd.

Paarden die in een groep lopen worden zo nodig op een aangepaste wijze beoordeeld.

Paarden die een blessure hebben of om andere redenen worden behandeld moeten bij aankomst van de inspecteur al worden gemeld.

6. Verwerken gegevens en rapportage

Na een keuringsbezoek wordt een eindwaardering vastgesteld en de inspecteur schrijft een kort verslag over het bedrijf. In gevallen van twijfel wordt de gegevens anoniem besproken in een maandelijkse bijeenkomst van de inspecteurs.

De eindrapportage wordt binnen zes weken digitaal aan het bedrijf verstuurd. Deze rapportage geeft een overzicht van de keuring, de goede punten van het bedrijf en de eventuele verbeterpunten. Ook worden waar mogelijk adviezen gegeven hoe zaken die nu onvoldoende zijn mogelijk kunnen worden verbeterd.

Als het totale welzijn, gebaseerd op alle beoordeelde factoren, op een bedrijf voldoende is, wordt het keurmerk Paard en Welzijn toegekend en mag het bedrijf het KPW bord aan de gevel bevestigen. Als het totale welzijn aan de extra aanvullende eisen, die ruim boven de basiseisen liggen voldoet, wordt het KPW-plus toegekend. Dit is zichtbaar op het KPW schild.

7. Volgende keuringen en onaangekondigde inspecties na toekenning

Na toekennen van het KPW wordt het bedrijf na $\pm 1,5$ jaar, opnieuw gekeurd. Bedrijven waaraan het KPW-plus is toegekend worden na 2,5 jaar opnieuw gekeurd.

Er is bewust gekozen voor volgende bezoeken na 1,5 of 2,5 jaar omdat een bedrijf dan in verschillende jaargetijden wordt bezocht. Daarnaast wordt 10% van de KPW bedrijven in deze 1,5 jaar onaangekondigd bezocht door een inspecteur ('onaangekondigde inspectie'). Deze inspectie wordt eventueel samen met een collega inspecteur of met een lid van de Commissie van Deskundigen uitgevoerd. Bij deze onaangekondigde inspectie wordt steekproefsgewijs gekeken of de situatie in overeenstemming is met de eerder aangetroffen situatie op het bedrijf en of het bedrijf dus nog voldoet aan de eisen van het KPW.

V. Aanleveren gegevens door bedrijf

1. Bedrijfskenmerken

Alle gegevens van een bedrijf, die in het kader van het Keurmerk Paard en Welzijn worden verzameld door de Stichting Welzijn Paard, zijn strikt vertrouwelijk en worden alleen opgeslagen bij de secretaris van de Stichting. De gegevens worden waar nodig gedeeld met betrokken inspecterende dierenartsen en wetenschappers, maar zullen niet worden verstrekt aan andere partijen.

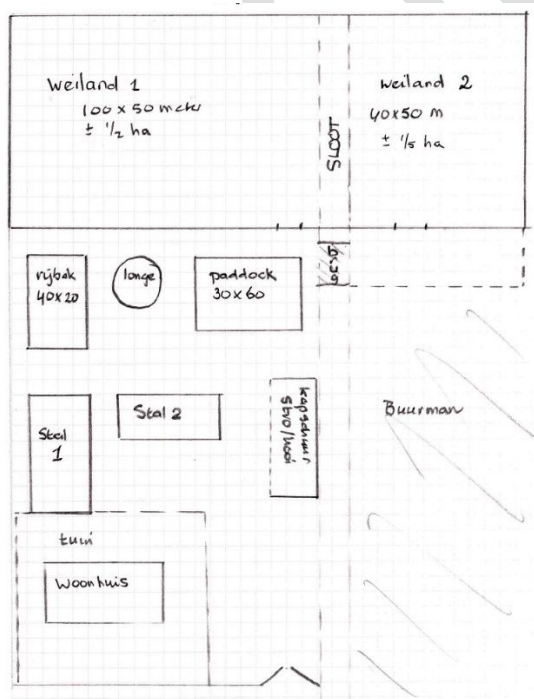
Er wordt verwacht dat de stalhouder gegevens verstrekt over het bedrijf zoals locatie, type bedrijf (pensionstal, manege, handelsstal etc.), lidmaatschap van brancheorganisaties, bezit van veiligheids-certificaat, erkend leerbedrijf en zo ja waarvoor et cetera. Ook naar de basis hier gegevens gevraagd zoals het aantal paarden en pony's en hun huisvesting, hoeveel pensionpaarden, hoeveel paarden gebruikt voor manege, fokkerij, eigen gebruik, gezelschapspaarden of ander doel wordt gevraagd (zie verder Hoofdstuk V-4 en Bijlage 1).

2. Plattegronden van het bedrijf

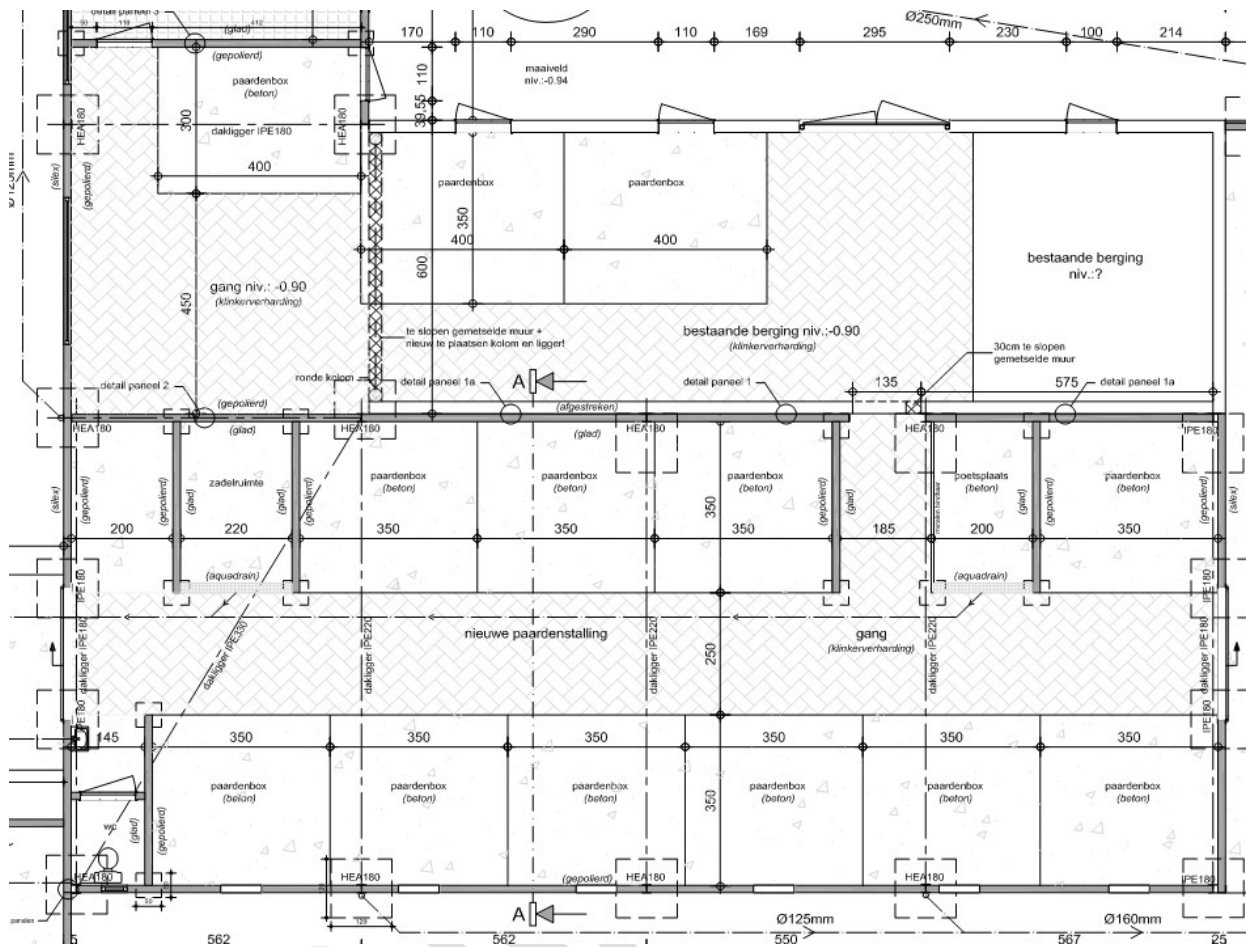
Om goed te kunnen beoordelen hoe een bedrijf functioneert is het van belang van tevoren een plattegrond(en) te hebben van het hele bedrijf inclusief weilanden (met globale afmetingen en eventuele schuilgelegenheid), paddocks, buitenbanen, binnenbanen en stalgebouwen (inclusief box-indeling met maatvoering). De weilanden et cetera hoeven niet op schaal.

Naast een globaal overzicht van het gehele terrein (Figuur V-1), moeten er tekeningen van iedere stal met daarin de boxen en boxmaten worden gemaakt. Bedrijven die een veiligheidscertificaat hebben, hebben al een plattegrond. Deze plattegrond, zonder het ontruimingsplan, kan ook als basis voor het KPW worden gebruikt als de boxen en boxmaten erin worden gezet (mag met een pen als het maar leesbaar is). De tekening kan professioneel zijn uitgewerkt zoals in Figuur V-2, maar mag ook een met de hand gemaakte schets zijn zoals in Figuur V-3.

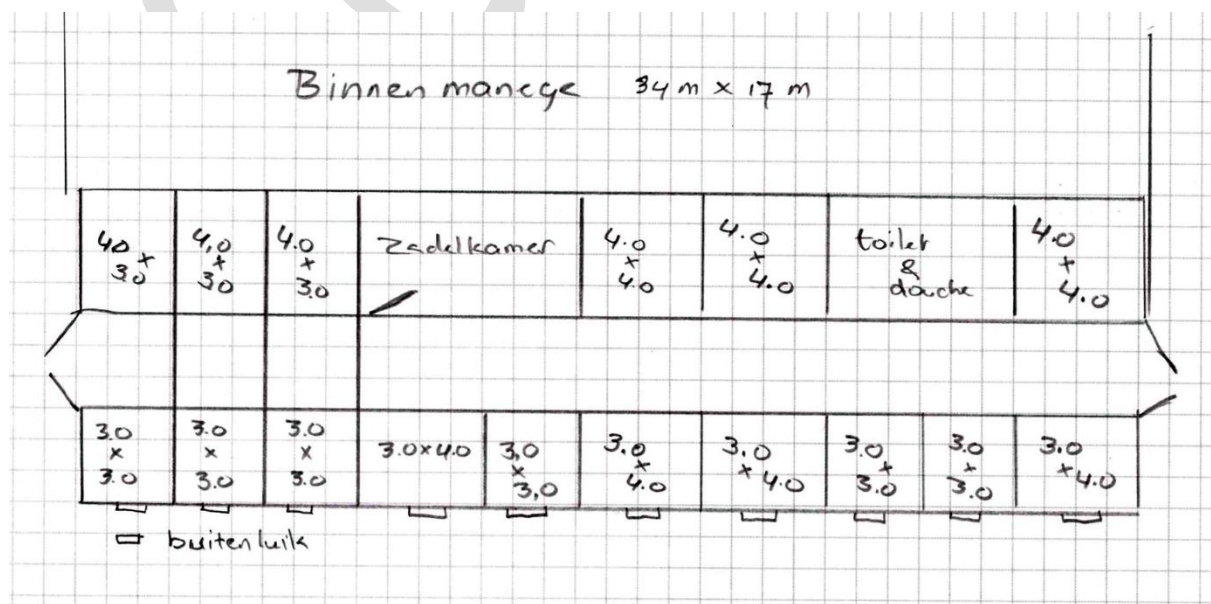
Figuur V-1 Voorbeeld van een globaal overzicht indeling terrein.

Figuur V-2 Voorbeeld van een bouwtekening van een stal met veel details.

Figuur V-3 Voorbeeld van een globale schets van een stalgebouw met afmetingen van de boxen.

3. Aanwezige paarden

Voor de keuring is van belang enig overzicht te hebben over de op het bedrijf aanwezige paarden op het moment van de aanvraag.

Afhankelijk van de mate van digitalisering van het bedrijf kan een totaaloverzicht van alle paarden worden aangeleverd of kan worden volstaan met totaal aantal en een verdeling in manegepaarden, pensionpaarden, jonge of oude paarden et cetera. Alle paarden op het bedrijf moeten in het bezit zijn van een paspoort.

4. Voer en water

Op het aanmeldformulier wordt gevraagd naar:

- type ruwvoer
- voerschema
- watervoorziening (leidingwater of 'eigen' water) binnen en buiten
- het beleid ten aanzien van het testen van 'eigen' water en het analyseren van ruwvoer

Het is mogelijk om meerdere schema's naast elkaar in te vullen, bijvoorbeeld een apart regime voor (top) sportpaarden of fokmerries.

5. Beleid ten aanzien van preventieve gezondheidszorg, inclusief hygiëne

Er wordt een aantal vragen gesteld over het beleid ten aanzien van allerlei aspecten van de preventieve gezondheidszorg op het bedrijf.

Zo wordt er gevraagd naar het beleid ten aanzien van vaccinaties, ontwormen, gebits- en hoefverzorging.

Ook wordt er gevraagd naar het beleid ten aanzien van het voorkomen van de insleep van infecties.

Men wordt ook gevraagd het huidige hygiënebeleid te beschrijven.

Tot slot wordt er gevraagd naar de namen van de dierenartsen die betrokken zijn bij het bedrijf en dan met name degene die de zaken op bedrijfsniveau coördineert.

VI. Keuring op locatie

1. Algemeen

Tijdens het eerste bedrijfsbezoek zal de stalhouder er voor zorgen dat er ook minimaal twee hulpkrachten (volwassenen) aanwezig zijn die de paarden hun deken kunnen afnemen, vasthouden en monstere in stap en draf. Dit alles gebeurt onder verantwoordelijkheid van de stalhouder.

Daarnaast moeten alle paspoorten aanwezig zijn. Voor maneges moet ook de toegang tot of een uitdraai van de inzet van de manegepaarden in lessen van de laatste 2 weken beschikbaar zijn.

Wanneer een inspecteur op het bedrijf komt, is reeds vooraf bepaald welke individuele boxen/paarden gecontroleerd zullen worden ('steekproef'). De richtlijnen voor het bepalen van de aantallen zijn: wanneer er ≤ 10 paarden aanwezig zijn worden deze allemaal individueel bekeken. Wanneer er > 40 paarden aanwezig zijn, worden er 20 paarden individueel onderzocht. Voor het aantal te controleren paarden voor een stal tussen 11 en 39 dieren zie verder tabel VI-1. Daarnaast, kunnen stalhouder en inspecteur, wanneer hier aanleiding toe is, een paard aanwijzen als 'attentiedier'. Dit paard wordt dan ook meegenomen bij de individuele controles.

Tabel VI-1 Aantal steekproefdieren is afhankelijk van de grootte van het bedrijf.

Aantal steekproefdieren ten opzichte van grootte van het bedrijf	
aantal dieren op bedrijf	aantal dieren in steekproef
tot 10	alle dieren
10 - 12	10
13 - 15	11
16 - 18	12
19 - 21	13
22 - 24	14
25 - 27	15
28 - 30	16
31 - 33	17
34 - 36	18
37 - 39	19
40 en meer	20

De steekproef wordt evenredig verdeeld over de typen paarden en typen huisvesting op het bedrijf. Zo worden proportioneel alle 'soorten' paarden (manegepaarden, sport- en recreatiepaarden, fokdieren, jonge dieren et cetera) in de steekproef meegenomen. Aangezien het bezoek op afspraak is kan tijdens het bezoek, desgewenst, een pensionpaard-eigenaar bij de controle van zijn paard aanwezig zijn, maar pas op het moment van het bezoek kan worden doorgegeven welke boxen/paarden in de steekproef zitten. Dit is noodzakelijk om de objectiviteit te waarborgen.

Aan het begin van het bezoek loopt de inspecteur samen met de stalhouder over het bedrijf voor de 'algemene indruk'. Hierbij wordt ook gelet op de zaken die ook al zijn vermeld in de van te voren ingevulde gegevens. Zo wordt de omheining bekeken; moet het terrein vrij zijn van gevaarlijke situaties voor het paard en moeten er geen andere risicovolle situaties (zoals een open verdiepte mestput of giftige planten) aanwezig zijn. Ook wordt de kwaliteit en onderhoud van de bodem van de rijlocaties en paddocks bekeken. Verder wordt er gelet op dingen als de kwaliteit van het drinkwater buiten en de aanwezigheid van beschutting. Ook wordt er gelet op eventuele zichtbare of hoorbare gedragsafwijkingen en kan gevraagd naar de maatregelen die voor deze paarden zijn genomen.

Ergens gedurende het bezoek worden een of meer van de paardenpaspoorten van de geselecteerde paarden gecontroleerd en kan het aantal loopuren van de manegepaarden in de voorafgaande twee weken worden bekeken. Zaken als het beleid op het vlak van de preventieve gezondheidszorg kunnen worden besproken.

Het keurmerk verlangt dat alle aanwezige paarden worden gevaccineerd tegen influenza (jaarlijks) en tetanus (jaarlijks of eenmaal per 2 of 3 jaar); dat er in overleg met een dierenarts voldoende vaak mestcontrole is op wormbesmetting (afhankelijk van de wijze van stalling), en dat de hoeven regelmatig worden verzorgd.

Daarna worden de paarden uit de 'steekproef' en eventuele 'attentiedieren' individueel geïnspecteerd.

2. Individuele controle

Bij de individuele controle wordt er zowel gekeken naar aspecten van de dagelijkse verblijfplaats rond het dier als naar het dier zelf. Hierbij geldt voor volwassen paarden de onderstaande benadering. Voor dieren die niet gebruikt worden (bijvoorbeeld jonge dieren of als gezelschapsdier gehouden paarden) gelden aangepaste regels. Zo hoeven deze paarden bijvoorbeeld niet aan de hand te worden gemonsterd in stap en draf, maar volstaat een ronde in de wei/paddock. Tijdens de inspectie worden waar mogelijk ook daadwerkelijk metingen verricht van de gevraagde parameters. De concrete minimum of maximum waarden staan in Bijlage 2.

Omgevings- en managementfactoren

De factoren rond het dier die bekeken en gemeten worden zijn:

- Inspecteren boxmaat of ruimte waar paard verblijft (onder meer kwaliteit van de wanden, hoogte van de voerbak, afscheiding bij voerbakken, veiligheid in de box, mogelijkheden de omgeving waar te nemen en (in)direct contactmogelijkheden met buurpaarden)
- Rust (is het rustig op stal, paddock of weide) en ligbed (kan paard volledig vrij plat liggen op een schone droge ondergrond)
- Navragen 24-uursregime van het paard (hoeveel buiten de box, vrije beweging, in de les lopen, gereden of aangespannen lopen)
- Voer- en watervoorziening in de box / ruimte waar het paard verblijft (is er voer/water bij > 6 uur buiten staan et cetera)
- Stalklimaat in de box (temperatuur, ammoniak, stof, luchtvochtigheid)
- Rantsoen: wel/geen krachtvoer, welk ruwvoer en kwaliteit, bodembedekking als voer-aanvulling, interval en wijze van voeren (aanwezigheid systeem dat toegang tot ruwvoer doseert bv slow-feeder) en de hoeveelheid en soort ruwvoer dat wordt verstrekt voor het langste interval en hoe lang is dit interval.

Hieronder de richtlijnen en een toelichting daarbij voor de belangrijkste minimale of basis waarden van deze richtlijnen (in de Bijlagen staan alle richtgetallen).

Richtlijnen huisvesting en sociaal contact

Voor boxmaat volgt het KWP de Europese richtlijn (Richtlijn 2010/63/EU – laatste update 1-1-2017). Dit houdt in dat het vloeroppervlak van de box minimaal 2x de stokmaat van het paard in het kwadraat moet zijn (zie voor de boxgrootte ten opzichte van de stokmaat tabel VI-2). De box hoeft niet helemaal vierkant te zijn, maar het vloeroppervlak moet tenminste het benodigde aantal vierkante meters zijn én het paard moet zich gemakkelijk kunnen omdraaien (smalle zijde moet daarom tenminste 1,5 x de stokmaat zijn). Het laagste punt van het plafond boven de box moet tenminste de schofthoogte plus 1 meter zijn. Als een paard de mogelijkheid heeft (altijd beschikbaar) om zijn hoofd over de box-wand te steken, dan wel door middel van een buitenluik, een ontbrekende wand naar het buurpaard of een opening naar de stalgang, dan wordt 1,5 m² aan het box-oppervlak toegevoegd. Deze boxmaten zijn groter dan er tot nu toe op een aantal plaatsen in Nederland is gebouwd. Daarom is het op dit moment mogelijk om voor het KPW te kleine boxen (mits niet meer dan 20% te klein) te compenseren door tenminste 6 maal per week 1 uur/dag (in plaats van 0.5 uur) vrije beweging te geven.

Boxmaat

Voorbeeld: voor een paard van 1,65 m moet een box van minimaal 10,9 m² beschikbaar zijn waarvan de kortste zijde minimaal 2,48 m moet zijn en het laagste punt boven het paard 2,65 m moet zijn. Als het paard altijd zijn hoofd en hals over de rand van de box in de gang/of naar buiten kan steken dan mag het box oppervlak 10,9 m² – 1,5 m² = 9,4 m² zijn.

Als de box meer dan 20% te klein is en dus kleiner dan 8,7 m² (10,9 – 20% = 8,7 m²) dan is de box absoluut te klein!

Als > 5% van de boxen op een bedrijf meer dan 20% te klein is ten opzichte van de voor het betreffende paard minimaal benodigde boxmaat, is compensatie niet mogelijk en kan het keurmerk niet worden afgegeven.

Als de box te klein is, maar geen 20% te klein, namelijk tussen de 9,4 m² en 8,7 m², dan kan dat alleen als het paard wordt gecompenseerd met meer vrije beweging (iedere dag 1 uur en geen 0,5 uur).

Tabel VI-2 Minimale grootte van box voor één paard of pony.

Stokmaat in cm	Minimale oppervlakte in m ²	Kortste zijde in m	Hoogte in m	Minimale oppervlakte met open luik	Niet acceptabel
<100	4.0	150	200	4.0	< 4.0
100	4.0	150	200	4.0	< 4.0
≤ 105	4.4	157.5	205	4.0	< 4.0
≤ 110	4.8	165	210	4.0	< 4.0
≤ 115	5.3	172.5	215	4.0	< 4.0
≤ 120	5.8	180	220	4.3	< 4.3
≤ 125	6.3	187.5	225	4.8	< 4.8
≤ 130	6.8	195	230	5.3	< 5.3
≤ 135	7.3	202.5	235	5.8	< 5.8
≤ 140	7.8	210	240	6.3	< 6.3
≤ 145	8.4	217.5	245	6.9	< 6.7
≤ 150	9.0	225	250	7.5	< 7.2
≤ 155	9.6	232.5	255	8.1	< 7.7
≤ 160	10.2	240	260	8.7	< 8.2
≤ 165	10.9	247.5	265	9.4	< 8.7
≤ 170	11.6	255	270	10.1	< 9.2
≤ 175	12.3	262.5	275	10.8	< 9.8
≤ 180	13.0	270	280	11.5	< 10.4
≤ 185	13.7	277.5	285	12.2	< 11.0
≤ 190	14.4	285	290	12.9	< 11.6

De bovengenoemde richtlijnen zijn bedoeld voor bestaande bouw. Stallen die na 1-1-2019 nieuw worden gebouwd (bouwtekeningen en aanvraag na 1-1-2019) moeten voldoen aan de huidige richtlijnen (2x de stokmaat in het kwadraat).

Voor jonge paarden (< 3 jaar) gelden bovenstaande principes ook, maar deze categorie kan ook in groepshuisvesting worden gehouden. Voor groepshuisvesting geldt dat de benodigde boxmaat voor ieder dier wordt uitgerekend en het totaal benodigde minimale oppervlakte voor de groep zie tabel VI-3. Hoewel de inrichting van de groepshuisvesting ook van zeer belangrijk is voor het functioneren van een groep

paarden, en dus hun welzijn, wordt dit op dit moment nog niet meegenomen in het KPW. Dit omdat daar nog onvoldoende valide gegevens over bekend zijn die deze factor betrouwbaar linken aan welzijn. In de groepshuisvesting moet er in ieder geval zo veel ruimte zijn dat alle paarden kunnen liggen op een schone, droge ondergrond en er moet voldoende plaats zijn voor alle dieren aan het voerhek. De minimale maat van de groepshuisvesting kan worden afgelezen of afgeleid indien nodig, uit tabel VI-3. Voor merries met veulen aan de voet gelden de volgende normen: oppervlakte in m² zoals in tabel VI-2 vermenigvuldigd met de factor 1.66. Merries met veulens kunnen ook in een groep in de wei staan omdat de veulens dan spelen en dus optimaal bewegen en op een makkelijke manier normaal sociaal gedrag aanleren.

Tabel VI-3 Minimale grootte van groepshuisvesting voor gemiddelde stokmaat van (gebaseerd op Europese Richtlijn 2010/63/EU).

Gemiddelde stokmaat in cm	N paarden	Minimale oppervlakte bij n paarden in m ²	Opmerkingen en aanpassing EU richtlijn
100 - 140	2	18.0	9.0 m ² per dier
100 - 140	3	27.0	9.0 m ² per dier
100 - 140	4	31.4	In richtlijn voor n = 4 of meer dieren => 6m ² per dier maar dan is box voor 4 dieren kleiner dan voor 3 dieren; aangepast naar $4 * (2*1.40)^2$
100 - 140	>4	= n * 7.8	= n * $(2*1.40)^2$
141 - 160	2	24.0	12.0 m ² per dier
141 - 160	3	36.0	12.0 m ² per dier
141 - 160	4	41.0	In richtlijn voor n = 4 of meer dieren => 9m ² per dier maar dan is box voor 4 dieren kleiner dan voor 3 dieren; aangepast naar $4 * (2*1.60)^2$
141 - 160	5	51.2	Idem, aangepast naar $5 * (2*1.60)^2$
141 - 160	>5	= n * 10.2	= n * $(2*1.60)^2$
>160	2	32.0	16.0 m ² per dier
>160	3	48.0	16.0 m ² per dier
>160	4	56.0	In richtlijn voor n = 4 of meer dieren => $(2xsm)^2$ per dier maar dan is box voor 4 dieren kleiner dan voor 3 dieren; aangepast naar 14.0 m ² per dier
>160	5	60.0	Idem, aangepast naar 12.0 m ² per dier
>160	6	61.4	Idem, aangepast naar $(2*1.60)^2$ per dier
>160	>6	= n * $(2*sm)^2$	

Ieder paard moet in de gelegenheid zijn om altijd (minimaal visueel) sociaal contact met andere paarden te hebben als het dier daar behoefte aan heeft. Er moeten dus altijd tenminste twee paarden op één locatie staan.

Er zijn hier voor 5 categorieën:

0. Volledig contact - bij elkaar in wei of box
1. Contact met hoofd en hals - open-top boxen en paddocks (Figuur VI-1)
2. Snuffelen bijvoorbeeld door tralies of 'snuffelgat' (Figuur VI-2)
3. Alleen visueel contact – een ander paard kunnen zien
4. Geen contact mogelijk (dit is, behoudens uitzonderingsgevallen, een ongewenste situatie).

Figuur VI-1 Contact met hoofd en hals mogelijk (copyright Arnd Bronkhorst).

Figuur VI-2 Klein snuffelgat tussen twee boxen (copyright Marianne Sloet).

Figuur VI-3 Alleen visueel contact tussen paarden mogelijk (copyright Marianne Sloet).

Er moet 24/7 minimaal visueel contact kunnen zijn voor ieder paard, maar bij voorkeur moet ook fysiek contact mogelijk zijn. De boxen moeten dus zodanig gebouwd zijn dat paarden elkaar in ieder geval kunnen zien en daar waar mogelijk ook kunnen aanraken. Dit kan verwezenlijkt worden door tralies tussen boxen, buitenluiken, 'snuffelgaten' in verder gesloten boxwanden. De tralies en gaten moeten natuurlijk wel op de juiste hoogte zitten voor het betreffende paard. 'Snuffelgaten' moeten bij voorkeur zo groot zijn dat de paarden elkaars hele hoofd kunnen zien, dus van oren tot en met neusgaten.

De situatie dat een paard geen ander paard kan zien voor het deel van de dag dat hij in de box of de paddock staat, is ongewenst. Indien noodzakelijk kan een paard eventueel in een box gezet worden waarin hij de mogelijkheid heeft visueel contact te zoeken op een wat grotere afstand (max 30 meter) of kan er tijdelijk een ander paard in de buurt geplaatst.

Boxen moeten daarnaast ook zo zijn gebouwd dat het paard overzicht heeft over zijn omgeving. Hier zijn 4 categorieën benoemd:

0. Er is volledig vrij zicht - 360° - paarden kunnen volledig alles zien zoals in de wei, in de paddock of als zij het hoofd uit de box kunnen steken
1. Er is gedeeltelijk vrij zicht – twee of drie wanden zijn tralies
2. Het zicht is beperkt - één wand tralies, wel zicht op andere paarden
3. Er is geen zicht - paard kan alleen naar voren door de tralies tegen een blinde muur kijken of er is geen traliwand

De hoeveelheid uur per 24 uur die een paard in de box respectievelijk buiten de box doorbrengt speelt een belangrijke rol in de KPW beoordeling van de factor 'sociaal contact' in combinatie met 'zicht op de omgeving'. Als een paard alleen 's nachts in de box staat en overdag altijd in een wei of paddock met andere paarden staat of alleen met zicht op andere paarden staat, wordt een visueel ongunstige situatie in de box gecompenseerd. Hoeveel compensatie mogelijk is, is afhankelijk van het aantal uur in beide situaties.

Alle paarden op een bedrijf moeten desgewenst te allen tijde tenminste een ander paard kunnen zien en iedere box moet in ieder geval aan één zijde van de box tralies hebben of open zijn.

Zicht op de omgeving

Op een bedrijf mag maximaal 5% van de stalling van de paarden niet aan de minimale eisen voor mogelijkheid voor zicht op de omgeving voldoen. Als dit meer dan 5% is kan het KPW niet worden verleend.

Ezels

Indien er ezels op het bedrijf zijn worden richtlijnen van de Donkey Sanctuary gevolgd: 24/24 minimaal twee dieren (eentje mag ook een pony of paard zijn) permanent bij elkaar op minimaal 1200 m² (als ze buiten lopen; uitzonderingen zijn er voor hengsten). Er moet ook 24/24 toegang zijn tot waterdichte beschutting voor alle dieren tegelijk in verband met het niet waterdicht zijn van hun vacht. Ezels moeten permanent toegang hebben tot ruwvoer van stro met hooi en er moet gewaakt worden voor de juiste voedingstoestand. Er moet speciale aandacht zijn voor het “anders” zijn van ezels zowel op het gebied van gezondheid als op het gebied van gedrag.

De bedding van de boxen moet voldoende schoon, droog en zacht zijn. Indien paarden > 8 uur per etmaal buiten staan of in groepshuisvesting binnen staan, moet er zoveel ruimte zijn dat de dieren allemaal tegelijk een schone, droge en zachte ligplaats hebben.

Tot slot wordt de bodem van de box of van de stalgang nog gecontroleerd op gladheid. De paardenboxen en de stalgangen moeten voldoende stroef zijn.

Paarden die meer dan 8 uur in de wei of paddock doorbrengen moeten daar voldoende beschutting hebben. Dit kan een schuilstal zijn of een bomerij met struiken die voldoende beschermt tegen zon en wind. Als dit om reden van ruimtelijke ordening regels niet kan, moet er een ‘slecht weer protocol’ beschikbaar zijn en ook worden gevolgd. Een slechtweer protocol beschrijft hoe de stalhouder extreme weersomstandigheden gaat opvangen. Als er geen mogelijkheden zijn om de paarden te beschermen tegen extreme weersomstandigheden, kan het KPW niet worden toegekend.

Beweging

De minimum eisen voor het KPW zijn (mede afhankelijk van de boxgrootte van het betreffende dier):

- Totale dagelijkse beweging in de ruimste zin van het woord (rijden, stapmolen, longeren, aan de hand wandelen, aangespannen werken: minimaal twee uur per dag met uitzondering van één dag waarop één uur voldoende is (met een minimum van 16 uur per week)
- Vrije beweging (met mogelijkheid tot visueel contact met andere paarden): minimaal zes keer per week een half uur voor alle aanwezige paarden; deze vrije beweging moet in een ruimte zijn waar een paard ook een kort ‘sprintje’ kan maken en hiervoor wordt wel aangehouden 5 galopsprongen (± 17.5 meter) of 7 paardlengten; dat komt voor warmbloeden neer op bijvoorbeeld een paddock van 7,5 x 15 meter; wanneer er meerdere paarden bij elkaar worden gezet moet er wel voldoende ruimte zijn om elkaar te ontwijken.
- Voor de paarden die in een te kleine box staan (tot 20% te klein) bestaat de compensatie uit meer vrije beweging en wel tenminste zes keer per week een uur; dit omdat als de box iets te klein is een paard (bijna) iedere dag de kans moet krijgen om languit te kunnen liggen, rollen, zichzelf groomen et cetera en dit geldt voor alle aanwezige paarden; de totale beweging komt dan op 6 uur vrije beweging per week en dus 20 uur per week (on)belaste beweging
- Voor het keurmerk KPW-plus worden de minima ten aanzien van beweging: 4 uur per dag uit de stal om te bewegen waarvan minimaal 6 keer per week 2 uur vrije beweging in het binnenseizoen (de winter) en 4 uur per dag vrije beweging in het buitenseizoen (zomer). Het paard moet ook iedere dag de box uitkomen, dus geen vaste dagen dat het paard 24 uur in een box staat (een ‘rustdag’ voor een paard zou moeten bestaan uit zo veel mogelijk vrije beweging met grazen/eten).

Tabel VI-4 Schema minimale hoeveelheid beweging.

	Boxmaat	Vrije beweging	Elke vorm van beweging	Totaal
KPW	voldoende	$\geq 6x$ per week 0,5 uur/dag	gemiddeld 2 uur/dag	≥ 17 uur/week
KPW	tot 20% te klein	$\geq 6x$ per week 1 uur/dag	gemiddeld 2 uur per dag	≥ 20 uur/week
KPW plus	voldoende	gemiddeld 4 uur/dag	als gewenst	≥ 28 uur per week

De beweging kan over meerdere momenten van de dag worden verspreid. De eisen waar de beweging aan moet voldoen worden zo uitgebreid beschreven omdat beweging voor het welzijn heel belangrijk is. Van de totale beweging is voldoende onbelaste beweging een essentieel onderdeel.

Manegepaarden mogen maximaal 4 uur per dag (bij een buitenrit maximaal 5 uur per dag) en maximaal 18 uur per week worden ingezet als lespaard.

Paarden die om reden van bijvoorbeeld kreupelheidsproblemen op advies van de dierenarts boxrust moeten hebben, behoeven natuurlijk niet aan het bewegingsregime te voldoen. De inspecteur kan wel vragen om een dierenarts-verklaring. Dieren met box-rust moeten wél in een voldoende grote box zijn gehuisvest en permanent sociaal contact hebben (tenminste visueel).

Voer- en watervoorziening

Om aan te sluiten bij de fysiologische behoeften van een paard moet het dier vrijwel continu beschikken over vers drinkwater en eetbaar ruwvoer (en een zoutblok).

In principe speelt het type ruwvoer of het merk krachtvoer in het kader van welzijn geen rol.

De tijdstippen van voeren (voerschema per 24 uur voor ruwvoer en krachtvoer) spelen wel een duidelijke rol omdat een paard liefst 24 uur per etmaal over ruwvoer zou moeten beschikken. Richtlijn is dat er niet meer dan 6 uur geen toegang tot eetbaar ruwvoer mag zijn. Dit is echter lastig te meten dus is de KPW richtlijn nu: er mag maximaal een periode van 10 uur tussen twee ruwvoergiften zitten, waarbij de gift aan het begin van de 10 uur periode zo groot moet zijn dat het dier er tenminste 4 uur voor nodig heeft om het op te eten. De periode zonder ruwvoer moet echt beperkt blijven tot maximaal 6 uur. Deze langere tijd om het ruwvoer op te eten kan zo nodig bereikt worden door gebruik van een (dubbel) hooinet (Figuur VI-4) of een slowfeeder (Figuur VI-5).

Aangezien krachtvoer op een lege maag een negatief effect heeft op de spijsvertering moet er naar worden gestreefd om, indien het interval tussen twee voerbeurten > 10 uur is, de eerste maaltijd uit ruwvoer te laten bestaan. Een interval groter dan 12 uur tussen de momenten van toegang tot eetbaar ruwvoer zonder vers stro is niet acceptabel.

De voer- en drinkbak moeten bereikbaar zijn. Als de voerbakken van twee aangrenzende boxen naast elkaar zitten, moet ter hoogte van de voerbakken de tussenwand gesloten zijn.

Figuur VI-4 Door het hooi of de kuil in een (dubbel) hooinet te doen, wordt de opnametijd van de portie duidelijk verlengd (copyright Machteld van Dierendonck).

Figuur VI-5 Verschillende slow-feeder systemen (copyright Machteld van Dierendonck).

Het oude gezegde *‘het oog van de meester maakt het paard vet’*, geldt zeker omdat met voerberekeningen wel globaal kan worden aangegeven hoeveel voer nodig is, maar in praktijk veel paarden juist iets meer of vaak ook iets minder nodig hebben (en dan wel te verstaan minder krachtvoer!).

Veel paarden in Nederland worden ‘overvoerd’ en door een betrouwbare ruwvoeranalyse kan vaak de hoeveelheid krachtvoer (en dus de kosten) worden beperkt.

Water

Doorgaans is de watervoorziening in Nederland kraanwater. Toch zijn er een paar punten van aandacht. Het waterpunt moet bereikbaar zijn voor alle dieren, schoon zijn en goed functioneren. Als het water uit de sloot of uit een put komt, moet het schoon en drinkbaar zijn en is het dringende advies de kwaliteit jaarlijks te laten controleren. Als er sprake is van groepshuisvesting of weidegang met meerdere dieren moeten er per eenheid meerdere waterpunten zijn (een waterpunt wordt soms gemonopoliseerd door een dominant dier of groep dieren).

Goed voeren

Voor het berekenen van een rantsoen ruwvoer kan grofweg worden aangehouden: minimaal 1,5% van het lichaamsgewicht aan droge stof.

Het droge stof gehalte van hooi is gemiddeld 90%, van voordroogkuil 50-80%, van gewone (koeien)kuil 40-50% en van gras 20%. Als het paard dagelijks vers stro in zijn box krijgt, wordt het makkelijker om te zorgen voor steeds voldoende ruwvoer. Waarbij afhankelijk van het totale rantsoen, maximaal 30% van het ruwvoer uit stro mag bestaan (voor ezels stro ad libitum 24/7).

Het is aan te bevelen (ook financieel) om iedere rowvoerleverantie te laten analyseren zodat bekend is hoeveel energie en eiwit al vanuit het ruwvoer kan worden opgenomen en vervolgens de benodigde krachtvoergift hieraan kan worden aangepast. Het rantsoen moet, naast een zoutblok, zo nodig worden aangevuld met een breedspectrum mineralen-vitaminen supplement waarmee het de totale nutriëntbehoefte van het dier wordt gedekt.

Een voorbeeld van een dagregime en de daarbij behorende overwegingen is als volgt:

Het is nodig de dag te beginnen met ruwvoer en niet met krachtvoer. Direct met krachtvoer beginnen kan alleen als het paard echt de hele nacht de beschikking heeft over hooi of kuil. Dit is vrijwel nooit het geval. Dus moet er begonnen worden met een portie hooi (bijvoorbeeld 3 kg voor een 600 kg paard) of tenminste een uurtje echte weidegang in een weide waar ook echt iets te eten staat. Daarna kan zo nodig krachtvoer of bijvoorbeeld vitaminen/mineralen mengsel worden gegeven.

Vervolgens zal het paard ergens op de dag zijn werk verrichten en daarnaast voldoende gelegenheid moeten krijgen voor onbelaste beweging. Ergens aan het begin van de middag kan nogmaals 3 kg hooi worden verstrekt of enkele uren weidegang worden gegeven (in een weide met voldoende gras of een paddock met hooi of kuil zodanig aangeboden dat geen zand wordt opgenomen). Vervolgens kan aan het eind van de middag desgewenst nogmaals een portie krachtvoer worden verstrekt.

Tot slot moet 's avonds, zo laat mogelijk, een laatste grote portie ruwvoer (6 kg hooi) worden verstrekt zodat de te overbruggen tijd tot de eerste voervoorziening de volgende morgen niet meer dan 10 uur bedraagt.

Er moet dus voor worden gezorgd dat de toegang tot eetbaar ruwvoer of weidegang zo is dat het paard nooit minder dan 6 uur zonder eetbaar ruwvoer staat. De krachtvoergift kan over 1, 2 of 3 maaltijden worden verdeeld (afhankelijk van de hoeveelheid). Het advies is om niet meer dan 2 kg krachtvoer per maaltijd te verstrekken, krachtvoer nooit vlak voor arbeid te geven en krachtvoer binnen 3 uur na ruwvoer te verstrekken. Natuurlijk verandert de situatie als er ruwvoer bevattende brokjes worden gegeven, er lucerne door het krachtvoer wordt gemengd, intelligent gebruik wordt gemaakt van slow-feeders et cetera. Slowfeeders met te kleine maaswijdte kunnen tot frustratie leiden als, bij gulzige paarden en/of een te lang interval tussen voerbeurten, niet de eerste honger wordt gestild door het aanbieden van een kleine portie ruwvoer los op of naast de slowfeeder. Slow feeders kunnen ook alleen bij het langste interval ingezet.

Klimaat en licht

Het optimale stalklimaat voor een paard is rond de 15°C met een relatieve luchtvochtigheid van 65-70%. Uiteraard is het klimaat in de stal, meestal gerelateerd aan de weersomstandigheden.

Voor het KPW wordt aangehouden:

- Som van temperatuur in graden Celcius en relatieve vochtigheid in procenten moet kleiner zijn dan 80 indien de temperatuur hoger is dan 10°C of kleiner dan 90 indien de temperatuur lager is dan 10°C.
- Bij een temperatuurverschil tussen binnen en buiten van meer dan 5°C opletten op tocht
- Voldoende luchtcirculatie, geen 'koudeval'.
- In een stal moet overdag voldoende licht zijn; er moet in ieder geval ongeveer 8 uur aaneengesloten licht zijn en ongeveer 6 uur aaneengesloten 'duisternis' zijn.
- Het niveau van geluid moet voor het grootste deel van de 24-uur < 80 DB zijn.
- Ammoniak moet < 5 ppm zijn.
- Er moet geen sprake zijn van overmatig stof.

Klimaat op stal

Licht kan worden gemeten in lux (optimaal 200 lux en tenminste 80 lux), maar een veel makkelijkere vuistregel voor de stalhouder is dat je tenminste op de grond zittend de krant moet kunnen lezen. Verder is aangetoond dat als er TL buizen zijn de dieren last kunnen hebben van flikkering als er maar 1 buis is en daarom wordt het gebruik van dubbele armaturen met 2 werkende buizen gestimuleerd, dan heffen de flikkeringen elkaar op. Heden ten dage is LED verlichting natuurlijk goedkoper en veiliger. De luchtcirculatie kan zo nodig voor de inspecteur en stalhouder inzichtelijk worden gemaakt door gebruik van een rookkaars en/of van een vleugelradanemometer.

Een ammoniak concentratie van 5 ppm is onaangenaam hoog maar ook duur en lastig om betrouwbaar te meten. Daarom wordt in de praktijk en voor de stalhouder de richtlijn aangehouden dat het stalklimaat in de box op de hurken zittend niet als onaangenaam wordt ervaren. Als ammoniak duidelijk te ruiken is en de ogen gaan prikken, dan is het ammoniakgehalte te hoog. Indien nodig kan er door de inspecteur objectief worden gemeten.

Stof is bewezen erg slecht te zijn voor de longen maar er zijn nog geen praktische betrouwbare en valide meetmethodes en dus is het van belang te letten op factoren waarvan bekend is dat ze veel stof veroorzaken:

- stalontwerp: de boxen liever niet voorzien van een plafond, maar open en dus beter ventilerend
- hooi en stro moeten niet boven de paarden worden opgeslagen, tenzij de tussen liggende vloer volledig gesloten is
- zo nodig kunnen er boven de boxen wel pakken voordroogkuil worden opgeslagen
- bij verplaatsen van hooi en stro komt ook veel stof vrij en dit moet dus met zo min mogelijk stofontwikkeling gebeuren, of de paarden hierbij weghalen
- Er moet worden gekozen voor een manier van vegen die zo min mogelijk stof met zich meebrengt, of de paarden weghalen als er wordt geveegd.

Dierfactoren

De dierfactoren reflecteren hoe de direct voorliggende periode voor het betreffende paard is geweest (een paard wordt immers niet in één dag te dik of te mager). Uiteraard kan het voorkomen dat een paard 'iets' heeft. Als het probleem bekend is en wordt behandeld door een dierenarts, dan heeft dat geen invloed op de beoordeling. Het gaat erom dat op een bedrijf fysieke en mentale problemen voor alle aanwezige paarden zo goed mogelijk worden voorkomen en er geen structurele problemen aanwezig zijn. Problemen moeten, als ze zich voordoen, onmiddellijk en adequaat worden behandeld.

Voor een aantal factoren zijn er aangepaste criteria voor hele jonge of hele oude paarden.

De dierfactoren die bepaald worden in het KPW worden onder drie omstandigheden bekeken:

1. Paard staat in de box en de inspecteur staat buiten de box en beoordeelt de volgende twee factoren (deze twee factoren worden gedurende de hele (individuele) beoordeling meegenomen):
 - Gedrag (en eventuele gedragsafwijkingen en/of stereotypieën)
 - Ademhaling in rust
2. Paard wordt voor de box gezet en zonder dekens, bandages of wat dan ook bekeken. Dan volgt:
 - Schatting van de body condition score (Figuur VI-6)
 - Inspectie op huidaandoeningen en verwondingen in het algemeen
 - Vaststellen van gevoeligheid/verwondingen mondhoeken, lagen en rug
 - Inspectie snijtanden
 - Beoordelen conditie voeten en onderbenen
 - Beleid ten aanzien van zomereceem (indien van toepassing)
 - Noteren van 'In het oog springende klinische afwijkingen'
 - (Nogmaals) navragen of het paard onder behandeling staat en zo ja waarvoor

3. Tot slot wordt het paard gemonsterd en hierbij wordt gelet op:

- Wijze van bewegen in stap en draf aan de hand op de bodem waarop het meest wordt gewerkt
- Wijze van ademhalen tijdens en na het monstern
- Gedrag tijdens de gehele procedure

Verder kan tussendoor worden gesproken over de algemene preventieve gezondheidsaspecten.

Gedrag

Bij het over het bedrijf lopen heeft de inspecteur al een algemene indruk over het gedrag van de paarden. Heerst er 'rust' op stal, is luchtzuigen hoorbaar, staan er paarden te weven, te 'tralie-vijlen', of zichzelf te beschadigen (automutileren). Ook wordt er gelet op het gebruik van luchtzuigbanden, nekladders, stroom op de boxwanden of antiweefrekken et cetera. Het gebruik van dit soort middelen, wordt in principe als ongewenst beschouwd, maar er kunnen goede redenen voor het gebruik zijn en daarom wordt dit per geval besproken en beoordeeld.

Testen om het gedrag te beoordelen zijn voor het paard wel ontwikkeld en gevalideerd, maar nog niet op brede schaal in de praktijk toegepast en worden daarom nu nog niet in het Keurmerk meegenomen.

Body Condition Score

De body condition score (BCS) kan worden bepaald aan de hand van de hoeveelheid vetbedekking op specifieke punten op het paard. Dit wordt gescoord op de veelvuldig gebruikte schaal van 1 tot 9 (Henneke schaal). Daarbij geldt: 1 = veel te mager, 5 = optimaal en 9 is veel te dik (Figuur VI-6).

Bij de beoordeling te dik of te mager worden ook het ras, de leeftijd en het gebruiksdoel in ogenschouw genomen.

Huidaandoeningen en verwondingen in het algemeen

De huid over het hele paard wordt bekeken en duidelijke afwijkingen worden beschreven. Het is immers van belang om te zien of er structurele problemen voorkomen.

Zomereczeem wordt apart vermeld met daarbij een aantekening wat de behandlungs- of managementmaatregelen zijn voor dit paard in de zomer. Verwondingen die voorkomen op het hoofd of aan de onderbenen geven vaak meer risico voor de gezondheid dan verwondingen op de rest van het lichaam, en hebben daarom een zwaardere waarderingsscore in de uiteindelijke beoordeling van het hele bedrijf. Laesies op de schoft, singelplaats (eventueel borsttuigplek), staartimplant, spoorplek of onder het zadel worden apart gescoord omdat deze doorgaans 'gebruik-gerelateerd' zijn.

Inspectie en palpatie mondhoeken, lagen en rug

Hier gaat het vooral over het constateren van problemen die het gevolg zijn van het gebruik. Er zijn duidelijke afspraken, die door de inspecteurs tevoren met elkaar gezamenlijk zijn doorgesproken, zodat een ieder op één lijn zit.

Snijtanden inspecteren

Hier gaat hier om abnormale afslijting als gevolg van kribbebijten, tralievijlen et cetera.

Figuur VI-6 *Overzicht hoe de body condition score wordt beoordeeld volgens de Henneke schaal (copyright).*

Score	Lendenen	Ribben	Staart wortel	Schoft	Nek	Schouder
1.uitgemergeld	Doorn- en dwarsuitsteeksels tekenen scherp af	Ribben zijn te tellen steken uit	Staartwortel, zitbeenknobbels en heupbotten steken sterk af	Botstructuur is goed te zien	Botstructuur is goed te zien, geen vetweefsel	Botstructuur is goed te zien
2.Erg dun	Weinig vet aan basis doorn- en dwarsuitsteeksels. Beide tekenen scherp af	Ribben zijn nog te tellen, weinig vet	Staartwortel steekt duidelijk af.	Botstructuur is redelijk goed te zien	Botstructuur nog goed te zien	Schouder scherp afgetekend.
3.Dun	Vet tot halverwege doornuitsteeksels nog goed te zien. Dwarsuitsteeksels niet meer te zien	Beetje vet op ribben. Ribben zijn goed te zien	Staartwortel duidelijk. Individuele wervels niet te zien. Heupbotten afgerond en goed te zien. Zitbeenknobbels niet te zien	Schoft geaccentueerd	Nek geaccentueerd	Schouder geaccentueerd
4.Vrij dun	Lendenen hebben vorm van een dakje	Nog vaag te zien	Duidelijkheid hangt af van bouw, wel voelbaar. Heup-botten niet te zien	Schoft niet opvallend dun	Nek niet opvallend dun	Schouder niet opvallend dun
5.Gemiddeld	Lendenen vlak	Niet te zien, goed te voelen	Vet rond staartwortel begint sponzig te worden	Afgerond over doornuitsteeksels	Nek gaat vloeiend over in het lichaam	Schouder gaat vloeien over in het lichaam
6.Matig stevig	Kan een licht geultje ontstaan	Vet voelt sponzig, ribben goed te voelen	Vet voelt zacht	Er is wat vet	Vet langs nek	Er is wat vet
7.Stevig	Geul kan ontstaan	Ribben minder te voelen	Vet erg zacht. Vet aan binnenkant van de billen	Vet langs schoft	Nek duidelijk verdikt	Vet afzetting langs schouder
8.Dik	Geul op de rug	Bijna niet te voelen	Meer vet aan binnenkant bil	Gebied langs schoft gevuld met vet.	Nek duidelijk verdikt	Gebied achter schouder volledig opgevuld
9.Obese	Duidelijke geul op de rug	Niet meer voelbaar	Uitpuilend vet rond staartwortel. Vet aan binnenkant billen kan langs elkaar schuren	Uitpuilend vet	Uitpuilend vet. Nekaanzet niet meer te onderscheiden van lichaam	Uitpuilend vet

Beoordelen conditie hoeven en benen

Deze beoordeling gebeurt altijd buiten de box omdat de benen en de voeten in een dikke laag bedding moeilijk tot niet te beoordelen zijn. Hoeven moet goed verzorgd zijn. De benen worden beoordeeld op de aanwezigheid van onnatuurlijke zwellingen zoals overmatige stalbenen en leggers.

In het oog springende klinische afwijkingen

Bij de algemene en individuele inspectie en palpatie kunnen ook andere bijzonderheden worden waargenomen en deze worden apart vermeld.

Hierbij kan onder meer worden gedacht aan ooguitvloeiing, uitvloeiing uit vulva, tumoren, jeuklaesies, sterk afwijkende beenstanden, zijn tastharen geheel verwijderd of zijn oren geheel uitgeschoren, is het paard gecoupeerd. Deze zaken worden ook met de stalhouder besproken.

Onder behandeling?

Tijdens de inspectie wordt (nogmaals) nagevraagd of het paard onder behandeling staat, zeker als er bijzonderheden worden gevonden.

Monsteren

Het monsteren wordt niet uitgevoerd bij paarden die absolute boxrust hebben, bijvoorbeeld bij een peesblessure. De inspecteur kan vragen hoe c.q. door wie de diagnose is gesteld.

Na het neerzetten op de bodem waar het paard doorgaans werkt, wordt eerst in stilstand gekeken of het paard het gewicht netjes over de vier benen verdeeld. Tijdens het stappen en draven wordt beoordeeld of het paard regelmatig (rad) of onregelmatig (kreupel) is. Indien al direct bij het uit de box halen gezien wordt dat er iets niet in orde is, wordt door de inspecteur besloten of het paard wel of niet gemonsterd kan worden. Het zal duidelijk zijn dat de eisen aan een sportpaard of aan een manegepaard anders liggen dan voor een paard dat van zijn oude dag geniet en alleen nog buiten loopt.

Beoordeling locomotie in stap en draf

Het uitgangspunt bij de beoordeling is steeds 'passend gezond'.

Er zijn vijf categorieën:

- gewicht netjes verdeeld over vier benen en volledig rad
- gewicht netjes verdeeld over vier benen en 'bruikbaar gezond'
- gewicht netjes verdeeld over vier benen en in draf niet rad
- gewicht in rust vaak al niet helemaal goed verdeeld en in stap en/of draf kreupel
- gewicht niet goed verdeeld en paard wil niet of nauwelijks bewegen

Ademhaling en gedrag gedurende hele onderzoek

Gedurende het gehele onderzoek wordt gelet op de ademhalingsfrequentie, het ademhalingsstyp, neusuitvloeiing en hoesten.

Ook wordt gelet op het gedrag van het paard en is er ook oog voor alle paarden er om heen.

3. Attentiedieren

Bij het door de stal lopen van de inspecteur kan het zijn dat hij iets bijzonders ziet. Dit kan bijvoorbeeld een paard zijn met een opvallende klinische afwijking of een dier in een veel te kleine box of een Shetlander alleen in een box waar hij helemaal niet uit kan kijken. Dit paard kan vervolgens ook individueel worden bekeken. Of dit dier helemaal wordt beoordeeld zoals een steekproef-dier of slechts gedeeltelijk is afhankelijk van de situatie en ter beoordeling van de inspecteur.

VII. Beoordeling en uitslag

1. Inleiding

Na het eerste bezoek van de inspecteur van het Keurmerk Paard en Welzijn worden alle verzamelde gegevens verwerkt in een evaluatiesysteem. Alle genoemde onderdelen tellen mee voor het behalen van het KPW. Voor veel factoren is er een simpele overschrijdingsgrond van 5%, tenzij er echt sprake is van grove verwaarlozing die ernstige negatieve gevolgen heeft voor het dier. Dit zal bij een aangekondigde keuring niet voorkomen. Echte verwaarlozing van een dier, een wond of wat dan ook mag ook niet gezien worden bij een onaangekondigde inspectie.

Er zijn enkele zaken echt 'onacceptabel':

- > 5% te grote paarden in te kleine boxen
- > 5% paarden met forse spoorwonden of duidelijke drukkingen
- onvoldoende beweging, dit is heel lastig te controleren; echter de hoeveelheid paddocks en weilanden moet wel in verhouding zijn met het aantal paarden
- > 5% paarden die niet of niet correct gevaccineerd zijn
- > 5% paarden zonder paspoort
- paard met een gecoupeerde staart geboren na 1-1-2017

In een aantal gevallen gaat de overschrijding van 5% niet over de steekproef dieren maar over alle boxen en/of paarden dieren op het bedrijf. Het gaat hierbij om het totaalbeeld. Het is dus niet zo dat als er ergens iets mis is met een paard of met het management dat dat direct leidt tot het niet-toekennen van het keurmerk.

2. Uitslag en rapportage

De totaalscore voor het bedrijf kan zijn:

• Onvoldoende	het keurmerk wordt niet toegekend en pas na uitgebreide aanpassingen kan een nieuwe keuring worden aangevraagd
• Punten ter verbetering	het keurmerk wordt niet toegekend maar na het aanpassen van duidelijk omschreven zaken is herkeuring (dan wel door een bezoek dan wel door foto's) mogelijk en kan het KPW alsnog worden verstrekt
• Voldoende	het keurmerk wordt toegekend
• Voldoen aan KPW-plus eisen	het KPW-plus wordt toegekend

Het beoordeelde bedrijf krijgt indien sprake is van voldoende welzijn een KPW-schild in bruikleen. Als het KPW-plus wordt toegekend, dan heeft het bedrijf op diverse gebieden (met name vrije beweging, sociaal contact en boxgrootte) duidelijk beter gescoord dan de basis eisen en krijgt een KPW-schild-plus in bruikleen.

In alle gevallen krijgt het bedrijf een rapportage van de bevindingen. Er wordt geprobeerd nauwkeurig te verwoorden wat goed is, maar ook waar verbeteringen nodig en mogelijk zijn. Er worden concrete actiepunten geadviseerd en soms kan met kleine aanpassingen al veel verbetering worden bereikt. Als het halen van het keurmerk binnen de huidige accommodatie niet mogelijk is of als er teveel problemen zijn met de aanwezige paarden wordt dit ook aangegeven.

3. Vervolg

Als het keurmerk bij het eerste bezoek (eerste keuring) niet is toegekend, kan de stalhouder een tweede bezoek (herkeuring) aanvragen. Binnen 3 maanden na de aanvraag wordt dit tweede bezoek uitgevoerd. Hier zijn wel extra kosten aan verbonden.

Als het keurmerk bij het eerste bezoek is toegekend kan de stalhouder ongeveer 1,5 jaar later een vervolgbezoek verwachten. Als het KPW-plus is toegekend, krijgt de stalhouder ongeveer 2,5 jaar later een vervolgbezoek. Deze vervolg bezoeken zijn altijd op afspraak.

Bij een volgende bezoek wordt altijd de rapportage en de daarin vermelde adviezen en actiepunten van het vorige bezoek geëvalueerd:

- Zijn er maatregelen getroffen naar aanleiding van de vorige inspectie voor het keurmerk en de daarbij gegeven adviezen
- Ja: Welke maatregelen zijn er getroffen? En wat is het effect volgens de stalhouder?
- Nee: Waarom zijn er geen maatregelen getroffen?

4. Onaangekondigde inspecties

Gezien het feit dat bij een keuring altijd paarden uit hun boxen moeten worden gehaald en worden gemonsterd, worden keuringen en herkeuringen altijd aangekondigd. Echter, om de het Keurmerk Paard en Welzijn écht inhoud te geven wordt er naar gestreefd 10% van de bedrijven onaangekondigd te inspecteren, doorgaans door de inspecteur die de (her)keuring heeft uitgevoerd, eventueel samen met een collega inspecteur of een lid van de Commissie van Deskundigen. Dit onaangekondigde bezoek zal niet het karakter hebben van een “controle” waarbij alle punten nogmaals bekeken worden, maar is een korter bezoek waarbij er steekproefsgewijs gekeken wordt of de situatie in overeenstemming is met de eerder aangetroffen toestand op het bedrijf. Als bij deze onaangekondigde inspectie grove fouten worden gevonden, dus zaken die duidelijk heel anders zijn dan zij bij de aangekondigde keuring waren, wordt het KPW weer ingenomen. Bij kleine afwijkingen kan een waarschuwing volgen en zal opnieuw een onaangekondigde inspectie volgen.

VIII. Slotwoord

In een sterk verbeterde welvaart voor mensen past een verbetering van het welzijn van paarden. Daar vragen niet alleen de paardenhouders zelf om, maar het is ook een belangrijk punt geworden voor het algemene publiek en dus ook op de politieke agenda. Gebruik van levende dieren voor sport, recreatie en fokkerij is niet vanzelfsprekend meer. Paardenhouders moeten het vertrouwen dat zij goed voor hun paarden zorgen verdienen en het Keurmerk Paard en Welzijn probeert daarbij te helpen.

Het behalen van het 'Keurmerk Paard en Welzijn' (KPW) is natuurlijk geen doel op zich, al geeft het wel een hele positieve uitstraling om het KPW-schild aan de gevel te kunnen bevestigen.

Het doel van de Stichting Welzijn Paard en de Sectorraad Paarden is om het welzijn van alle paarden in Nederland te verbeteren. Dit is een proces dat al in 2007 in gang is gezet en nog vele jaren zal vergen, enerzijds omdat bedrijven soms anders moeten worden ingericht en anderzijds omdat de houding van de mensen die voor paarden zorgen en met paarden werken soms echt moet veranderen. Er zullen heel weinig mensen zijn die paarden moedwillig mishandelen, maar vaak is het probleem gebaseerd op een gebrek aan kennis. De kennis over het welzijn van paarden is de laatste decennia enorm toegenomen omdat er meer interesse voor is en dus meer onderzoek plaatsvindt. De visie op wat goed en wat slecht is, is soms 180 graden gewijzigd en oude 'wijsheden' zijn niet altijd meer waar.

Deze handleiding geeft niet alleen een overzicht van de eisen van het Keurmerk Paard en Welzijn, maar probeert ook inhoudelijke informatie over het welzijn van paarden te verstrekken.

De Stichting Welzijn Paard, de Commissie van Deskundigen en de Sectorraad Paarden danken alle mensen die gedegen commentaar en aanvullingen hebben gegeven op deze handleiding.

Wij hopen en verwachten dat alle paardenhouders, of het nu eigenaren van maneges en pensionstallen, privéstallen, (op)fokbedrijven of 'rusthuizen' betreft, enthousiast zijn om mee te doen om zo het welzijn van alle paarden in Nederland verder te verbeteren.

Prof.dr. Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan

Voorzitter Commissie van Deskundigen voor het Keurmerk Paard en Welzijn van de Stichting Welzijn Paard

IX. Dankwoord

De Commissie van Deskundigen van de Stichting Welzijn Paard danken alle mensen die commentaar en aanvullingen hebben gegeven om deze handleiding tot stand te brengen.

CONCEPT

X. Bijlagen

Bijlage 1 Aanleveren gegevens voor aanmelden

Bedrijfsgegevens

Naam bedrijf
Naam eigenaar
Naam stalhouder (contactpersoon)
Adres
Telefoonnummer 1
Telefoonnummer 2
e-mailadres
Type bedrijf
Aangesloten bij / in bezit van FNRS LTO Veiligheidscertificaat Erkend leerbedrijf VSN
Anders

Datum bezoek Bedrijfscode van KPW

Aanwijzingen voor aanrijden
.....
.....

Gebruik van een managementsysteem voor totale bedrijf en/of manegelessen?
.....
.....

Globaal overzicht van week-activiteiten (wanneer lessen, uitmestdag?, wanneer gesloten etc.)
.....
.....

Diergegevens van de dieren aanwezig op het moment van aanmelden

Aantal paarden totaal ; waarvan van bedrijf en van individuele eigenaren
- Individueel gehuisvest werkend fokkerij jong/pensioen hengsten
- In groep gehuisvest werkend fokkerij jong/pensioen hengsten

Aantal pony's totaal ; waarvan van bedrijf en van individuele eigenaren
- Individueel gehuisvest werkend fokkerij jong/pensioen hengsten
- In groep gehuisvest werkend fokkerij jong/pensioen hengsten

Aantal ezels / muil dieren / muilezels totaal

Aanvullende informatie

Plattegronden (mogen met hand getekend zijn)

- Gehele bedrijf (totale terrein met alle gebouwen, paddocks, stapmolen, eventueel weilanden die begraasd worden etc.) teken daarbij in waar een eventuele schuilgelegenheid is in paddocks en weilanden. Als er veel land is kan dat ook op een aparte lijst.
- Plattegrond van ieder gebouw waarin boxen of inloopstallen zijn.

Aanvullende informatie over huisvestingsmogelijkheden

Aantal individuele boxen aantal merrie/veulen boxen

Aantal groepsstallen met respectievelijk aantal dieren per stal op moment van aanmelden (in tabel)

Groepsstal (naam)	Aantal dieren in die stal

Voer en water (zo nodig meerdere opties aankruisen)

- Ruwvoer
 - ☐ Eigen ruwvoer
 - ☐ Aangekocht ruwvoer
 - ☐ Ruwvoeranalyse
- Water
 - ☐ Leidingwater
 - ☐ Sloopwater
 - ☐ Put/pomp water
 - ☐ Wateranalyse
- Krachtvoer
 - ☐ Zakken
 - ☐ Silo
- Voerschema in grote lijnen – wanneer wordt wat gevoerd

- Worden er slow-feeders gebruikt voor bepaalde dieren
- Zijn er verschillen tussen zomer (buitenseizoen) en winter (binnenseizoen)?

- Bodembedekking (aantal boxen) stro zaagsel vlas anders

Preventieve gezondheidszorg

- Vaccineren tegen influenza 0 ja, centraal gecoördineerd 0 nee 0 individuele keuze
- Vaccinatie tegen tetanus 0 ja, centraal gecoördineerd 0 nee 0 individuele keuze
- Vaccinatie tegen rhino 0 ja, centraal gecoördineerd 0 nee 0 individuele keuze
- Vaccinatie tegen droes 0 ja, centraal gecoördineerd 0 nee 0 individuele keuze
- Vaccinatie tegen West Nijl 0 ja, centraal gecoördineerd 0 nee 0 individuele keuze
- Beschrijf beleid t.a.v. ontwormen
- Beschrijf beleid t.a.v. hoefverzorging
- Beschrijf beleid t.a.v. gebitsverzorging

Beleid ten aanzien van voorkomen insleep infecties

0 gesloten bedrijf met isolatiestallen

0 gesloten bedrijf zonder isolatiestallen
 0 open bedrijf met isolatiestallen voor nieuwe paarden
 0 open bedrijf zonder isolatiestallen
 0 anders

Hygiëne

- Beleid t.a.v. uitmesten
- Beleid t.a.v. 'grote schoonmaak' en desinfectie
- Beleid t.a.v. reinigen voeropslag / silo en dergelijke.....
- Beleid t.a.v. paddocks
- Beleid t.a.v. weilanden
- Wijze van vegen in de nabijheid van de paarden.....
- Beleid t.a.v. ongedierte

Dierenartsen die op het bedrijf werkzaamheden verrichten

-
-
-
-

Is er een dierenarts die bedrijfsproblemen en infecties etc. coördineert? 0 ja 0 nee

Zo ja, wie?

Aandachtspunten Individuele paard

Naam Leeftijd Geslacht Ras

Paspoort

Paspoort geaccepteerd type 0 ja 0 nee

Paspoort vaccinaties in orde 0 ja 0 nee

Paspoort chip in orde 0 ja 0 nee

Gebruiksdoel (meerdere opties tegelijk aan te kruisen)

0 manegewerk 0 wedstrijd sport (niveau) 0 recreatie 0 gezelschap 0 fokkerij 0 opfok
anders

Beweging

Gecontroleerde beweging aantal dagen per week uren/dag = uren/week
waarvan aantal manegelesuren/week

Vrije beweging aantal dagen per week uren/dag = uren/week
0 in groep 0 alleen met zicht op anderen 0 alleen zonder zicht
anders

Locatie vrije beweging grootte > 7 paardlengten 0 ja 0 nee
beschikbaarheid ruwvoer 0 ja 0 nee 0 n.v.t. (< 6 uur)
beschikbaarheid water 0 ja 0 nee 0 n.v.t. (< 6 uur)

Huisvesting

Huisvesting 0 individueel 0 groep binnen 0 groep buiten

Individueel

Stokmaat boxmaat lengte boxmaat breedte
boxmaat hoogte oppervlakte
permanente mogelijkheid hoofd en hals uit box 0 ja 0 nee
veiligheid box 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

Maat box 0 in orde 0 < 20% te klein 0 te klein

Toelichting

Ligkwaliteit voldoende 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Luchtkwaliteit in de box 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

Licht in de box 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

Bodembedekking box 0 eetbaar stro 0 anders

Type ruwvoer 0 hooi 0 voordroog 0 kuil 0 anders.....

Rantsoen interval in orde 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Slowfeeder 0 ja, altijd 0 deels 0 niet

Hoogte krachtvoerbak passend 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Hoogte drinkbak passend 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Drinkbak rein en functioneel 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Scheiding tussen voerplaatsen buurpaarden 0 ja 0 nee 0 niet nodig

Toelichting

Sociaal contact

- achterwand 0 luik 0 gesloten
- zijwand links 0 gedeeltelijk open 0 tralies 0 snuffelgat 0 gesloten
- zijwand rechts 0 gedeeltelijk open 0 tralies 0 snuffelgat 0 gesloten
- voorwand 0 deels open 0 luik 0 luik met weefrek 0 tralies 0 gesloten

- andere paarden zijn te zien 0 ja 0 nee
- mogelijk om met andere paarden te 'neuzen' 0 ja 0 nee
- andere paarden aan te raken met hoofd hals 0 ja 0 nee

Groep

Aantal in groep

gemiddelde stokmaat

Groepsstalmaat

0 in orde 0 < 20% te klein 0 te klein

-
- Ligkwaliteit voldoende 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee
- Luchtkwaliteit in de groepsstal 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende
- Licht in de groepsstal 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende
- Bodembedekking groepsstal 0 eetbaar stro 0 anders
- Voldoende ruimte aan het voerhek / feeder 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee
- Drinkbak rein, functioneel, bereikbaar 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Gezondheid

Paard volgt bedrijfsprotocol gezondheid 0 ja 0 nee 0 anders

Bijzonderheden

Dierparameters

Ademhaling 0 normaal 0 iets geforceerd 0 afwijkend

Hoesten 0 nee 0 soms 0 ja

Gedrag 0 normaal 0 afwijkend

Gedragsbeïnvloeding 0 geen 0

(luchtzuigband etc.)

Body condition score BCS passend bij dier 0 ja 0 twijfelachtig 0 niet

Uitvloeiing 0 nee 0 iets 0 ja locatie

Mondhoeken 0 goed 0 kleine laesies 0 onacceptabele laesies

Snijtanden 0 geen aanwijzingen voor overmatige slijting 0 wel aanwijzingen

Huidproblemen 0 nee 0 ja

Zomereczeem 0 nee 0 ja behandeling

Laesies t.g.v. gebruik 0 nee 0 ja

.....

Rugspiergevoeligheid 0 nee 0 twijfelachtig 0 ja

Bijzonderheden onderbenen 0 nee 0 ja

Verzorging hoeven 0 voldoende 0 onvoldoende

Monsteren stap 0 passend bij gebruik 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

Monsteren draf 0 passend bij gebruik 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

In het oog springende afwijkingen

Conclusies

Totaal situatie op bedrijf 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Huisvesting van de dieren 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Beweging 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Gezondheid 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Algemene indruk
.....
.....

Eindconclusie

0 voldoende 0 pluswaardig 0 herkeuring na verbeteringen 0 afgewezen

Bijlage 3 Concrete criteria van het KPW

Uitgangspunt is dat maximaal 5% van de (steekproef)dieren een richtlijn mag overschrijden, tenzij anders vermeld.

Attentie dieren worden door de inspecteur beoordeeld en geregistreerd.

GOEDE VOEDING		Omgevings- /management parameters
Rantsoenverstrekking	Interval tussen ruwvoerbeurten	In principe niet langer dan 6 uur zonder eetbaar ruwvoer: indien geen slowfeeder of vergelijkbaar: interval tussen voerbeurten max 10 uur. Ezels 24/7 toegang tot hooi/stro mengsel.
	Voerverstrekking voor en na langste interval	Ruwvoer moet voor en na langste interval
	Eetbare bodembedekking	Geregistreerd
	Middelen om ruwvoeropname te vertragen (bijvoorbeeld slowfeeder)	Geregistreerd
	Indien geen krachtvoer: wel zoutblok/ vitaminen suppletie	Aanbeveling
	Bereikbaarheid voerbak	Passend bij het paard: niet boven hals aanzet
	Afscheiding voerplaats naar buurpaarden	Aanwezig indien locatie krachtvoerbak daar aanleiding toe geeft.
	Ruimte aan voerhek/feeder in groepshuisvesting	Passend bij de grootte van de aanwezige paarden.
	Dierparameters	
	Body Condition Score (voedingstoestand)	Passend bij het paard niet onder 2 of boven 8 zonder behandeling
Drinkwatervoorziening		
	Omgevings- /management parameters	
	Water beschikbaar (bereikbaar en moet werken) op alle locaties waar paard langer dan 6 uur is en voor alle paarden op iedere locatie	Indien niet aan voldaan: no go
	Drinkbare waterkwaliteit	Vers, reukloos, weinig bezinksel, helder, kleurloos, geurloos. Indien onvoldoende: no go

GOEDE HUISVESTING Omgevings- /management parameters		
Bewegingsgemak	Boxgrootte met of zonder mogelijkheid hoofd-hals buiten de box te steken	Zie tabel VI-2 Merries met veulens tabel VI-2 maat vermenigvuldigd met 1.66 Groepshuisvesting zie Tabel VI -3 Indien meer dan 5% van <u>alle</u> paarden (dus niet alleen de steekproefpaarden) een box hebben die meer dan 80% te klein is, dit een no-go.
	Totale tijd beweging buiten de box	Zie tabel VI-4
	Totale tijd vrije beweging	Zie tabel VI-4
	Inzet van paarden in manegelessen	Maximaal 18 uur per week, maximaal 4 uur per dag (buitenrit soms langer) Les schema voorgaande 2 weken is evaluatiemiddel.
	Grootte en afrastering van paddock / wei	Minimaal 5 galopsprongen = $\pm$ 7 paardlengten Geen onbeschermd prikkeldraad
Klimaat	In de stal: temperatuur, luchtvochtigheid (RH), ventilatie/tocht, stofgehalte, ammoniakgehalte, licht, condens en schimmel	- Som temperatuur en RH: - als $T > 10^{\circ}\text{C} < 80$ - als $T < 10^{\circ}\text{C} < 90$ - Ammoniak < 5 ppm - Licht: > 80 lux (<i>richtlijn minimaal 8 uur per dag; minimaal 6 uur aaneengesloten donker</i>) - Stof: geen ongewenste bekende risico situaties (zie toelichting §§ VI). - Ventilatie en tocht afwezig (<i>opletten bij $> 5^{\circ}\text{C}$ verschil tussen binnen en buiten</i>) - Afwezigheid van condens en of schimmel Bij twijfel wordt er gemeten
	In de paddock of weide: aanwezigheid van adequate beschutting indien verblijf meer dan acht uur	Bij problemen met ruimtelijke orderingsgeboden moet er 'slecht weer protocol' worden gebruikt.

		Bij ezels moet er 24/7 een waterdichte overkapping aanwezig zijn, anders no go
Rustcomfort	Ligbed in de stal	Droog, zacht, schoon
	Geluidsoverlast	Voor het grootste deel van de 24-uur < 80 dB
	Rustmogelijkheden in de paddock/wei	Droog, zacht, schoon; ruimte voor alle dieren indien daar langer dan 6 uur

GOEDE GEZONDHEID	Omgevings- /management parameters	
Aandoeningen	Veiligheid	Indien niet aan voldaan: no go
	Dierparameters	Lichte afwijkingen mogen, mits passend bij dier of gebruik, voorkomen. Bij overschrijding door 5% dieren no go voor iedere parameter tenzij anders vermeld. Indien een dier ergens voor behandeld wordt, wordt er geen overschrijding geregistreerd. De dierenarts kan echter wel om onderbouwing vragen.
	Verwondingen	Ernst en oorzaak inschatten
	Ademhaling – neusuitvloeiing, hoesten, ‘naknijpen’	
	Uitvloeiingen	
	Huidproblemen	
	Beleid t.a.v. van staart-en-manen eczeem	Moet adequaat behandeld worden
	‘Mok’ (dermatitis onderbenen)	
	Zwellingen aan benen (bv. leggers)	
	Gecoupeerde staart	Indien niet aan voldaan: no go
Gevolgen van gebruik	Management parameters	
	Toiletteren	Richtlijnen KNHS
	Dierparameters	

	Gevoeligheid rugspieren	Indien meer dan 20% van de populatie onbehandelde gevoelige rugspieren heeft: no-go
	Beschadigingen lagen en mondhoeken	Indien >5% van de dieren onbehandelde onacceptabele laesies op mondhoeken of lagen heeft: no go
	Onbehandelde laesies op contactplaatsen harnachement, dekens, beenbeschermers ed. en spoorplaats	Indien >5% van de dieren onbehandelde laesies heeft: no go
	Hoefconditie	Indien >5% van de dieren onverzorgde hoeven heeft: no go
	Locomotie	Alle paarden moeten bruikbaar gezond zijn; Indien kreupele paarden worden gebruikt : no go
Preventie beleid ten aanzien van:	Management parameters	
	Vaccinaties	- Influenza initiële enting + booster, daarna jaarlijks - Tetanus 1 x per 2 of 3 jaar - Andere vaccinaties (Rhino en WNV) afhankelijk bedrijfssituatie
	Parasietenbestrijding	Op geleide van de dierenarts
	Hoefverzorging	Passend bij gebruik
	Gebitsverzorging	Passend bij gebruik
	Veiligheid in het weiland en op het terrein moet voldoende zijn	Indien niet aan voldaan: no go
	Onderhoud bodem rijlocatie	Passend bij gebruik
	Onderhoud paddock / weiland	Passend bij gebruik
	Wateranalyse indien geen leidingwater	Gewenst
	Ruwvoeranalyse	Aanbevelenswaardig

GEPAST GEDRAG	Omgevings-/management parameters	Dierparameters
Sociaal contact	Mogelijkheid sociaal contact te hebben 24 uur per dag	24 uur per dag mogelijkheid tot visueel contact

		Voor KPWplus berekening per ingevuld uur moet boven 60 punten uitkomen. Indien meer dan 5% van alle paarden (dus niet alleen de steekproef paarden) geen ander paard kan zien is dit een no-go.
Mogelijkheid anticiperen op omgeving	Voldoende 'horizon', dat wil zeggen kunnen zien wat er (buiten de box) aankomt	Moet of hoofd uit de box kunnen steken of moet minimaal door 1 zijwand en de voorwand voldoende van de omgeving kunnen zien.
Afwijkend gedrag	Beleid 'restrictieve middelen', zoals anti-luchtzuigband, nekladder et cetera	Ongewenst tenzij de inspecteur redenen kan accepteren
	Dierparameters	
	Stereotypieën, zoals kribbebijten, weven, tralievijlen, et cetera	Hangt af van situatie of de inspecteur dit daadwerkelijk als een probleem registreert.
	Onrust bij >20% paarden of juist lethargie/learned helplessness of apathie bij >20% paarden	Herkeuring